

АНАЛІЗ СУТНОСТІ НАУКОВОЇ КАТЕГОРІЇ «ПІДПРИЄМНИЦЬКЕ СЕРЕДОВИЩЕ»

THE ANALYSIS OF THE ESSENCE OF THE SCIENTIFIC CATEGORY «ENTREPRENEURIAL ENVIRONMENT»

Павліщій Д.О.

здобувач кафедри фінансів, обліку та економічної безпеки,
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

У статті зазначається, що світовий цивілізаційний розвиток характеризується активізацією процесів глобалізації. Вказується, що глобальна конкуренція зумовлює створення на макрорегіональних та національних рівнях передумов, які визначатимуть вектори руху ресурсів. Йдеться про глобальне підприємницьке середовище, складником якого є національне. Обґрунтовується, що діяльність суб'єктів підприємництва, динамізм їх розвитку суттєво залежать від характеристик підприємницького середовища на національному рівні. Проведений аналіз дав змогу виокремити три підходи до визначення сутності підприємницького середовища: факторний, ситуативний та комбінований.

Ключові слова: підприємницьке середовище, фактор, глобалізація, регулювання, економічний розвиток.

В статье отмечается, что мировое цивилизационное развитие характеризуется активизацией процессов глобализации. Указывается, что глобальная конкуренция способствует созданию на макрорегиональных и национальных уровнях предпосылок, которые будут определять векторы движения ресурсов. Речь идет о глобальной предпринимательской среде, составляющей которой является национальная. Обосновывается, что деятельность субъектов предпринимательства, динамизм их развития существенно зависят от характеристик предпринимательской среды на национальном уровне. Проведенный анализ позволил выделить три подхода к определению сущности предпринимательской среды: факторный, ситуативный и комбинированный.

Ключевые слова: предпринимательская среда, фактор, глобализация, регулирование, экономическое развитие.

The article notes, that the world civilization development is characterized with the activation of globalization processes. It has been pointed out at the fact that global competitiveness causes the creation of the preconditions at the macro regional and national levels, which will define the vectors of resources movement. In such case it is worth speaking about global entrepreneurial environment. National environment is one of the components of the global entrepreneurial environment. It has been substantiated, that the business entities' activity and the dynamism of their development depend greatly on the specification of the entrepreneurial environment at the national level. The conducted analysis allowed distinguishing three approaches towards the determination of the essence of entrepreneurial environment, such as: factor, situational and combined.

Keywords: entrepreneurial environment, factor, globalization, regulation, economic development.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Важливою передумовою розвитку національної економіки є зростання кількісних та якісних показників функціонування підприємницького сектору. Діяльність суб'єктів підприємництва, динамізм їх розвитку суттєво залежить від характеристик навколишнього середовища. Саме тому питання, пов'язані з дослідженням різних аспектів формування сприятливого підприємницького середовища, є актуальними та своєчасними.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання цієї проблеми і на які спирається автор. Проблематиці під-

приємницького середовища присвячено праці багатьох учених-економістів. Так, Syed Zamberi Ahmad та Siri Roland Xavier [1, с. 50-69] досліджують вплив підприємницького середовища на економічне зростання. У науковій розвідці [2, с. 216-229] увага приділяється переважно визначенню складників підприємницького середовища та оцінці ступеня його сприятливості. Досить ґрунтовним дослідженням, присвяченим сутності підприємницького середовища, є монографія М.І. Мельник [3].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Водночас еволюція економічної наукової думки зумовлює необхідність

дослідження сутності підприємницького середовища як однієї з базових категорій теорії підприємництва.

Формулювання цілей статті (**постановка завдання**). Метою статті є узагальнення наявних наукових підходів щодо визначення сутності наукової дефініції «підприємницьке середовище».

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Сьогодні світовий цивілізаційний розвиток характеризується активізацією процесів глобалізації. Глобалізація стала невід'ємною рисою ХХ-ХХІ століть. Її важливими проявами є транскордонність економічних відносин, руху факторів виробництва (насамперед інформації), глобальна конкуренція. Саме глобальна конкуренція зумовлює створення на макрорегіональних та національних рівнях передумов, які визначатимуть вектори руху ресурсів. Ми ведемо мову про глобальне підприємницьке середовище. Дослідники [4] під цією категорією розуміють загальні особливості в різних соціально-економічних сферах, врахування яких у господарській діяльності на окремих рівнях забезпечує посилення конкурентних позицій країни. Сприйняття глобального підприємницького середовища як єдиного цілого дає змогу говорити про процес конвергенції та уніфікації умов ведення бізнесу в різних країнах, що сприяє економії ресурсів і підвищенню ефективності їх використання [5, с. 125].

Складником глобального підприємницького середовища є національне. У науковій літературі наявними є декілька підходів до визначення сутності підприємницького середовища. Так, на нашу думку, доцільно вести мову про факторний, ситуативний та комбінований підходи.

Згідно із факторним підходом підприємницьке середовище розглядається як сукупність факторів, які впливають на стан сприятливості.

Так, наприклад, колектив учених [6] розглядає підприємницьке середовище як комбінацію факторів, які відіграють певну роль у розвитку підприємництва. Вони виокремлюють загальноекономічні, соціокультурні та політичні фактори, що впливають на готовність та здатність індивідумів брати участь у підприємницькій діяльності. Увага акцентується також на наявності структур підтримки, які сприяють у вирішенні організаційних та інших проблем на початкових етапах функціонування підприємницьких структур.

Досить близьке за змістом визначення цієї категорії наведено у науковій праці [7, с. 103].

Професор П. Кузьмичин вказує, що субстанцію підприємницького середовища становлять правові, політичні, господарські, технічні, соціально-психологічні, екологічні та культурологічні чинники [8].

Дослідниця З.З. Абдулаєва трактує підприємницьке середовище як сукупність об'єктивних та суб'єктивних факторів, які впливають на створення та функціонування суб'єктів підпри-

ємницької діяльності, які визначають умови розвитку на основі підприємницької ініціативи [9]. У цьому визначенні автор вірно акцентує увагу на різновекторності дії факторів.

О.В. Тимошенко визначає підприємницьке середовище як інтегровану сукупність об'єктивних і суб'єктивних факторів, що дають змогу досягати поставлених цілей і реалізовувати проекти [10, с. 95].

У межах іншого підходу підприємницьке середовище розглядається як сукупність умов, які визначають динаміку підприємницької активності.

На нашу думку, цей підхід є більш виваженим та відповідає сучасній теорії підприємництва, оскільки акцентує увагу на сукупності обставин, які впливають на реалізацію підприємницьких ідей.

Так, наприклад, підприємницьке середовище розглядається як комплекс умов, що впливають на можливість формування і реалізації підприємницької діяльності. До ключових елементів цього середовища дослідниця відносить економічну свободу, особисту зацікавленість, ринковий простір, умови постачання ресурсів, енергії, кадрів, споживачів, науково-технічний розвиток, політичне і правове середовище, демографічну ситуацію, роль держави [11, с. 46].

На нашу думку, певною мірою дискусійним є віднесення споживачів до елементів підприємницького середовища, оскільки їх наявність/відсутність прямо не впливає на умови ведення підприємницької діяльності.

Т.П. Ткаченко визначає підприємницьке середовище як умови, в яких відбувається формування підприємництва [12, с. 128]. У своїй науковій праці дослідниця більш детально розкриває сутність цієї дефініції як певної системи, що включає в себе суб'єктів підприємницької діяльності, нормативно-правову базу, політичну ситуацію, соціальні настрої в суспільстві, які впливають на функціонування підприємства (фірми) і вимагають відповідного реагування на них [12, с. 133].

Сутність комбінованого підходу розкрита у працях [13; 14]. Колектив авторів [13, с. 46] зазначає, що «підприємницьке середовище – це комплекс умов і чинників зовнішнього порядку, які впливають на можливості та кінцеві результати діяльності суб'єктів ринкових відносин, а також дають змогу підприємцеві реалізувати свої цілі і функції». В.А. Кредісов визначає цю наукову категорію як соціально-економічні умови і чинники навколишнього середовища, які впливають на функціонування підприємства і вимагають реагування на нього [14, с. 19].

Деякими вченими обґрунтовується доцільність використання інших дефініцій, які подібні за змістом. Так, В.С. Лисюк оперує категорією «макроекономічне середовище підприємницького сектору». Її він розглядає як систему економічних відносин між підприємницьким сектором та іншими макроекономічними суб'єктами, яка

реалізується через динаміку споживчих витрат, рівень зайнятості, рівень цін, агреговану податкову ставку, ставку відсотка, курс валюти тощо. Ним запропоновано такі критерії макроекономічного середовища, як початкові умови функціонування підприємств; умови реалізації створеного продукту; умови грошового обігу; умови формування фінансових ресурсів підприємств.

Відповідно до зазначених умов розрізняють чотири групи чинників макроекономічного середовища підприємницької (виробничої) діяльності, такі як чинники ресурсотворення; чинники впливу на рівень купівельної спроможності населення (споживання); чинники грошового обігу; чинники фінансової сфери [15, с. 5-6].

Професор М.І. Мельник, досліджуючи базові категорії підприємництва, обґрунтовує доцільність розмежування понять «підприємницьке середовище» і «бізнес-середовище». На думку дослідниці, поняття «бізнес-середовище» є ширшим за поняття «підприємницьке середовище», адже передбачає формування умов для розвитку як ризикової та інноваційної діяльності, так і інших її видів з різною економічною відповідальністю суб'єктів господарювання [3, с. 51].

У цьому контексті колектив авторів [17, с. 3] пропонує розглядати зовнішнє середовище

як сукупність умов, які не підконтрольні підприємцю.

До них належать державна регуляторна політика та бюрократична практика, інфраструктура, наявність різних видів ресурсів, а також політичний клімат.

Висновки з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Отже, підсумовуючи вищевикладене, необхідно вказати на наявність поліваріантності трактування дефініції «підприємницьке середовище». Узагальнення наявних підходів дало нам змогу запропонувати авторське визначення.

Ми вважаємо, що підприємницьке середовище доцільно розглядати як сукупність загальноекономічних, політичних, фінансових, нормативно-правових та регуляторних передумов, які визначають можливість та доцільність реалізації підприємницьких ідей на чітко локалізованій території протягом певного періоду часу.

У цьому визначенні нами вказується на динамічність та територіальність основних характеристик підприємницького середовища.

Перспективами подальших досліджень є розвідки, присвячені визначенню впливу підприємницького середовища на динаміку економічного розвитку в Україні.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Ahmad S. Z. Entrepreneurial environments and growth: evidence from Malaysia GEM data / S. Z. Ahmad, S. R. Xavier // *Journal of Chinese Entrepreneurship*. – 2012. – Vol. 4. – С.50-69.
2. Ölvecká V. Development of entrepreneurial environment in Slovakia // *Intellectual Economics*. – 2013. – Vol. 7. – № 2(16). – С. 216-229.
3. Мельник М. І. Формування бізнес-середовища України в умовах інституційних трансформацій: [монографія] / М. І. Мельник. – Львів: ІРД НАН України, 2012. – 568 с.
4. Дармограй В. І. Теоретичні основи впливу глобалізації на соціально-економічний розвиток країни / В. І. Дармограй, О. А. Кучеренко // *Збірник наукових праць ЧДТУ*. – № 22. – С. 143-146.
5. Андреева Е. Л. Соответствие организационных изменений фирмы условиям глобализации / Е. Л. Андреева // *Материалы 4-й международной научно-практической конференции*. – С.Пб.: Гос. тех. ун-т, 2001. – С. 125-128.
6. Gnyawali D. R. Environments for Entrepreneurship Development: Key Dimensions and Research Implications / D. R. Gnyawali, D. S. Fogel // *Entrepreneurship Theory and Practice*. – 1994. – № 7. – P. 43-62.
7. Fogel G. An Analysis of Entrepreneurial Environment and Enterprise Development in Hungary / G. Fogel // *Journal of Small Business Management*. – 2001. – № 39. – С. 103-109.
8. Кузмішин П. Підприємницьке середовище та економічний розвиток (питання теорії і практики): Автореф. дис. д-ра екон. наук: 08.06.02 / П. Кузмішин / НАН України. Ін-т регіон. дослідж. – Л., 2001. – 39 с.
9. Абдулаева З. З. Благоприятная предпринимательская среда и условия ее формирования в регионе / З. З. Абдулаева // *Региональные проблемы преобразования экономики*. – 2011. – № 4(29). – С. 266-275.
10. Тимошенко О. В. Основні функції та завдання державного регулювання підприємницької діяльності / О. В. Тимошенко // *Держава та регіони. Сер.: Державне управління*. – 2013. – № 2. – С. 95-99.
11. Говорушко Т. А. Мале підприємництво у харчовій промисловості України: [монографія] / Т. А. Говорушко. – К.: НУХТ, 2007. – 391 с.
12. Ткаченко Т. П. Особливості формування підприємницького середовища в Україні у пострадянський період / Т. П. Ткаченко // *Актуальні проблеми економіки*. – 2005. – № 9(63). – С. 128-135.
13. Економіка і планування бізнесу. [Наукове видання] / Наукові керівники: д.е.н., проф. Кучеренко В. Р., д.е.н., проф. Бутенко А. І. – Одеса, 2004. – 458 с.
14. Кредісов В. А. Підприємництво в Україні: суть, типи та умови формування / В. А. Кредісов. – К.: Знання України, 2003. – 68. с.
15. Лисюк В. С. Макроекономічне середовище підприємницької діяльності в Україні: Автореф. дис. канд. екон. наук: 08.01.01 / В. С. Лисюк / Нац. гірн. акад. України. – Д., 2001.

16. Курмаєв П. Ю. Теоретичні аспекти управління соціально-економічним розвитком регіону / П. Ю. Курмаєв // Формування ринкових відносин в Україні: Зб. наук. праць. Вип. 4 / Наук. ред. І. К. Бондар. – К., 2008. – С. 154-155.

17. Agboli M. Business environment and entrepreneurial activity in Nigeria: implications for industrial development / M. Agboli, C. Ukaegbu // The Journal of Modern African Studies. – 2006. – Volume 44. – № 1. – С. 1-30.